

# Antonimia, czyli antagonistyczność w języku (na przykładzie uczuć miłości i nienawiści)

**Magdalena Ambra Wójcik**

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Jan Kochanowski University of Kielce

ul. Żeromskiego 5, 25-369 Kielce, Polska

Email: [magdawojcik@onet.pl](mailto:magdawojcik@onet.pl)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9094-435X>

Zainteresowania badawcze: semantyka, pragmatyka, dyskurs, synonimia, antonimia, homonimia

Research interests: semantics, pragmatics, discourse, synonyms, antonyms, homonyms

**Streszczenie.** Celem artykułu stało się ukazanie opozycyjności leksemów *miłość* i *nienawiść* oraz *kochać* i *nienawidzić* poprzez poddanie ich analizie pragmatyczno-dyskursywnej (ze szczególnym uwzględnieniem dyskursu biblijnego). Stwierdzono, że pod względem semantycznym *miłość* i *nienawiść* to opozycyjne wobec siebie, długotrwałe uczucia o silnym ładunku emocjonalnym. Wypowiedzi zawierające komponenty *nienawiść*, *nienawidzić* w różnych formach mają wydzźwięk jednoznacznie negatywny, podczas gdy użycie wyrazów *miłość*, *kochać* w większości wypadków sprawia, że komunikat jest nacechowany dodatnio. Antagonistyczność wymienionych jednostek językowych szczególnie widoczna jest w dyskursie biblijnym, co uwarunkowane jest dydaktyczno-moralizatorskim charakterem tekstu.

**Słowa kluczowe:** antonimia; pragmatyka; dyskurs biblijny; miłość; nienawiść.

## Antonyms, or Antagonism in Language (on the Example of Feelings of Love and Hate)

**Abstract.** The aim of the article was to show the opposition of lexemes *love* and *hate* by carrying out a pragmatic-discursive analysis of them (with a particular emphasis on the Biblical Discourse). It was concluded that from the semantic point of view, *love* and *hate* are long-lasting feelings with a strong emotional charge in opposition to each other. The expressions containing such a component as *hate* in various word forms have an unambiguously negative connotation while using the words *love* in most cases makes the message positive. The antagonism of the language units mentioned above is particularly evident in the Biblical Discourse, which is conditioned by the didactic-moralistic nature of the text.

**Keywords:** antonymy; pragmatics; the Biblical Discourse; love; hate.

## Wprowadzenie

Otoczająca nas rzeczywistość opiera się na przeciwieństwach, a jej antagonistyczny charakter znajduje odzwierciedlenie w języku pod postacią antonimów, czyli „par wyrazów mających przeciwstawne znaczenia” (SJP PWN), np.: *ciepło – chłód* czy *radość – smu-*

Submitted 27 December 2022 / Accepted 28 February 2023

Įteikta 2022 12 27 / Priimta 2023 02 28

Copyright © 2023 Magdalena Ambra Wójcik. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License CC BY 4.0, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium provided the original author and source are credited.

tek. Przy tym, odwołując się do literatury stricte językoznawczej, należy stwierdzić, że „antonimy to nazwy ogólne (predykaty) o przeciwstawnym znaczeniu, np.: *prawdziwy* ≠ *falszywy*, *dobro* ≠ *zło*, *kochać* ≠ *nienawidzić*” (Szczepankowska, 2011, s. 14). Jednocześnie, jeśli przyjąć kryterium logiczne, możliwe staje się rozróżnienie antonimii właściwej oraz sprzeczności znaczeniowej, odnoszących się odpowiednio do leksemów, które „(...) oznaczają bieguny cechy podlegającej gradacji, jak: *niski* ≠ *wysoki*, *dobry* ≠ *zły*, *przyjaciel* ≠ *wróg* (...) (albo stanowią – M.A.W.) określenia niestopniowalne, wykluczające się pod względem znaczeniowym, jak: *cierpliwy* ≠ *niecierpliwy*, *wierność* ≠ *zdrada*, *prawdziwy* ≠ *falszywy*” (ibidem).

Samo zjawisko antonimii w polskiej literaturze językoznawczej wydaje się niezbyt szeroko analizowanym problemem. W tym kontekście na uwagę zasługuje z pewnością artykuł Barbary Mitrengi (2012), która rozpatruje to zagadnienie z perspektywy opozycji smaków. Jarosław Wierziński (1992) natomiast dokonuje przeglądu osiągnięć językoznawców radzieckich w tym zakresie. Ponadto antonimia często omawiana jest w zestawieniu z innymi relacjami semantycznymi, do których poza nią należy zaliczyć m.in. synonimię czy homonimię (Grzegorzczkowska, 2007, s. 137–139), i podobnie jak one stanowi istotny element procesu nauczania języków obcych (Okoniowa, 1996).

W niniejszym artykule opisywane zjawisko antagonistyczności w języku zostanie omówione na przykładzie uczuć miłości i nienawiści. Opracowanie będzie miało na celu wykazanie opozycyjności badanych leksemów.

W związku z tym konieczne stanie się przeprowadzenie analizy ich pragmatyki poprzez rozpatrzenie kolokacji, w których występują. Ponadto jednostki te zostaną poddane analizie dyskursywnej ze szczególnym uwzględnieniem dyskursu biblijnego. Takie podejście metodologiczne stanowi alternatywę dla ujęcia kognitywnego, w którego myśl należałoby badać sposoby konceptualizacji wspomnianych uczuć jako nieodłącznych elementów językowego obrazu świata, czym na gruncie języka polskiego zajmowali się m.in. Aleksandra Kinowska (2003), Monika Peplińska, Małgorzata Świąćicka (2004), Andrzej Kominek (2008), Aleksandra Jasielska (2018), Żaneta Szlachcikowska (2019) czy Klaudia Cempa-Włodarczyk (2020). Proponowane tutaj ujęcie wymaga rozpatrzenia językowej realizacji leksemów *miłość* i *nienawiść* oraz *kochać* i *nienawidzić*, inaczej mówiąc, dokonania ich analizy kontekstowej. Dlatego też materiał empiryczny został zaczerpnięty nie tylko ze źródeł leksykograficznych, m.in. słowników frazeologicznych, ale również Biblii oraz źródeł internetowych, w tym Narodowego Korpusu Języka Polskiego.

## 1. Miłość i nienawiść w źródłach słownikowych

Rozpoczynając tego typu rozważania, warto zastanowić się nad tym, w jaki sposób tak naturalne dla nas uczucia, jak miłość i nienawiść, objaśniane są w źródłach leksykograficznych.

*Słownik Języka Polskiego PWN* podaje, że *miłość* to:

1. głębokie uczucie do drugiej osoby, któremu zwykle towarzyszy pożądanie;
2. silna więź, jaka łączy ludzi sobie bliskich;
3. poczucie silnej więzi z czymś, co jest dla kogoś wielką wartością;

4. głębokie zainteresowanie czymś, znajdowanie w czymś przyjemności; 5. obiekt czyichś uczuć i pragnień; 6. pożycie seksualne (SJP PWN).

Na możliwość reprezentowania przez rozpatrywany leksem różnych pojęć wskazuje również *Wielki Słownik Języka Polskiego*, gdzie *miłość* przedstawiona została jako:

1. silne uczucie do drugiej osoby, wywołujące chęć stałego przebywania z nią i uszczęśliwiania jej, przejawiające się troską i czułością, połączone zwykle z przywiązaniem i szacunkiem, 2. więź emocjonalna lub intelektualna, wyrażająca się szacunkiem i troską, odczuwana wobec ludzi, zwierząt, miejsc, idei, z którymi czujemy się związani lub które uznajemy za wartości najwyższe, 3. znajdowanie przyjemności w zajmowaniu się czymś, 4. osoba darzona uczuciem miłości, 5. stosunek seksualny (WSJP PAN).

Jednocześnie *Encyklopedia PWN* prezentuje bardziej naukowe podejście do zagadnienia i przytacza definicję miłości w ujęciu psychologicznym oraz filozoficznym czy też religioznawczym. Pierwsze z nich zakłada, że *miłość* to „zespół aktów psychicznych, głównie uczuć i emocji, związanych z dążeniem do stworzenia stałej relacji interpersonalnej między 2 osobami”. W filozofii z kolei jest ona postrzegana jako „uczucie skierowane do osoby (miłość: Boga, bliźniego, oblubieńca, rodzicielska, braterska) lub przedmiotu (miłość ojczyzny), wyrażające się w pragnieniu dla nich dobra (i czynienia go), szczęścia i zachowania ich istnienia” (Encykl PWN).

Natomiast *nienawiść* w przywołanych źródłach słownikowych jest rozpatrywana jako „uczucie silnej niechęci, wrogości do kogoś lub do czegoś” (SJP PWN), „bardzo silne uczucie niechęci i wrogości wobec jakiejś osoby, któremu towarzyszyć może pragnienie, aby stało się jej coś złego” (WSJP PAN), a nawet „wada moralna, *przeciwnieństwo miłości* — zaślepiająca namiętność, rodząca pragnienie zła dla tych, którzy z rozmysłem uczynili nam krzywdę” (Encykl PWN, kursywa moja – M.A.W.).

Ponadto etymologicznie *nienawiść* wywodzi się od „prasłowiański(ego) (...) zaprzeczonego czasownika \**naviděti*”, którego kontynuacją na gruncie języka polskiego był leksem „*nawidzieć* o znaczeniu ‘chętnie się z kimś widywać, spotykać; żyć z kimś w zgodzie; miłować kogoś, mieć w kimś upodobanie’” (Narodowe Centrum Kultury). Ostatecznie w połączeniu z partykułą przeczącą *nie* przyjął on postać czasownika *nienawidzić* (ibidem). Zatem na tej podstawie można stwierdzić, że opozycyjność analizowanych uczuć jest wpisana zarówno w samą ich definicję, jak i etymologię.

## 2. Leksemy *miłość* i *nienawiść* oraz *kochać* i *nienawidzić* – pragmatyka użycia

W dalszej kolejności warto przyjrzeć się kolokacjom, w których występują badane leksemy. Źródłem materiału ilustracyjnego staną się tutaj pochodzące z różnych okresów czasowych słowniki frazeologiczne oraz współczesne słowniki objaśniające, a także Narodowy Korpus Języka Polskiego (w mniejszym stopniu uwzględniane będą również inne

źródła internetowe), co pozwoli stworzyć pełniejszy obraz analizowanego zagadnienia i pokazać, że wiele wykorzystywanych dawniej połączeń wyrazowych z leksemami *miłość*, *nienawiść*, *kochać* i *nienawidzić* (w różnych formach) funkcjonuje w polszczyźnie do dziś, gdyż ze *Słowniczka frazeologicznego* autorstwa Antoniego Krasnowolskiego (1899) zaczerpnięto tylko te z nich, które odnotowane zostały również w źródłach późniejszych.

W zależności od obiektu miłości wyróżnia się *miłość Boga*<sup>1</sup> i *bliźniego*, *miłość rodzicielską*, *matczyną*, *ojcowską*, *braterską* (NKJP), *siostrzaną*, *macierzyńską*, *małżeńską* (WSJP PAN), *do matki*, *do ojca*, a także *miłość (do) ojczyzny*, *(do) pracy*, *(do) ziemi*, *(do) grzechu* (NKJP). Natomiast jeśli jako kryterium podziału przyjąć orientację seksualną, to wyodrębnia się *miłość heteroseksualną* (Portal Zwierciadło, online), *homoseksualną*<sup>2</sup> (Fliciański, 2012, s. 152), *lesbijską*, *gejowską* (NKJP). Taka miłość jest *namiętna*, *zmysłowa*, *cielesna*, *fizyczna*, *możną ją uprawiać*<sup>3</sup> (WSJP PAN), natomiast wspomniana wyżej *chrześcijańska* (Krasnowolski, 1899, s. 131) *miłość do Boga* jest *miłością duchową* (NKJP). W innym znaczeniu miłość może być synonimem zamiłowania do czegoś, np. *miłość do tenisa* czy *pieniędzy* (ibidem). Taką miłość można *komuś zaszcześcić* (WSJP PAN).

Jeśli odnosi się ona do drugiego człowieka, jest dla niego darem, można *ją komuś dać* (Fliciański, 2012, s. 365), *darzyć kogoś miłością* (Krasnowolski, 1899, s. 131), *obdarzać nią* (NKJP), *otaczać* (WSJP PAN). *Prawdziwa miłość* może być *bezinteresowna*, *szczęśliwa* (ibidem), *gorąca*, *szczerą*, *czystą*, *wzajemną*, *obopólną* (Krasnowolski, 1899, s. 90), *niekiedy dojrzała* (można *kochać mądrze*) (WSJP PAN), a czasem *szalona*, jest *wieloletnia* (NKJP), czyli *długotrwała*, gdyż można *kochać od dzieciństwa*, *od dziecka*, *od zawsze* i *przez całe życie* (WSJP PAN). *Miłość trwa aż po grób* (Fliciański, 2012, s. 96), jest *dozgonna*, *jedyna* (WSJP PAN), gdy obie strony są dla siebie *miłością życia* (NKJP) i *żyją w miłości*, *kochają się do końca życia* (WSJP PAN). Można być *przepelnionym miłością* (NKJP), *kochać kogoś z całego serca / całym sercem*, *kochać głęboko*, *szczerze*, *gorąco* (Dziamaska-Lenart et al., 2021, s. 93), *bezgranicznie*, *mocno*, *prawdziwie* (WSJP PAN), *ponad wszystko* (Fliciański, 2012, s. 412), *nade wszystko*, *nad życie*, *do szaleństwa* (WSJP PAN), czyli *świata bożego nie widzieć poza kimś* (Fliciański, 2012, s. 412), *zakochać się bez pamięci*, *po uszy*, *na zabój* (ibidem, s. 508), *na umór* (Kłosińska et al., 2005, s. 587). O sile tego uczucia świadczą również takie przypisywane miłości określenia, jak: *wielka* (także *największa*), *głęboka*, *bezgraniczna* (NKJP) czy *płomienna* (WSJP PAN). *Kochać* można *bezwarunkowo*, *bez względu na coś*, *mimo wszystko* (ibidem).

Gdy *miłość* się pojawia<sup>4</sup>, często *nagła* (ibidem), *od pierwszego wejrzenia*, to *rodzi się*

<sup>1</sup> Przy tym warto zaznaczyć, że wyrażenie *na miłość boską* wskazuje jednoznacznie na zabarwienie emocjonalne wypowiedzi: „– Powiedziałaś mu o dziecku? – Nie. – Dlaczego, *na miłość boską*?!” (NKJP – Kabat, M., 2009. *Kontrakt panny Brandt*. Warszawa: Świat Książki).

<sup>2</sup> O takiej osobie mówi się, że *kocha inaczej* (Fliciański, 2012, s. 152).

<sup>3</sup> W zależności od przyjętej techniki można wyodrębnić *miłość francuską* (NKJP), *grecką*, *hiszpańską* czy *włoską* (Nowak 2022, online). W wypadku gdy „pożycie seksualne (pozostaje – M.A.W.) niezalegalizowane jako związek małżeński”, określane jest ono jako tzw. *wolna miłość* (Kłosińska et al., 2005, s. 249).

<sup>4</sup> *Pierwsza miłość* często przychodzi dość wcześnie, stąd też takie połączenia wyrazowe, jak *młodzieńcza* (Fliciański, 2012, s. 287) czy *szkolna miłość* (NKJP), ale może być też *późna* (WSJP PAN). Człowiek może być jej (*nie*) *godny*, *spragniony*, *złakniony* (może jej *laknąć*, *szukać*, *potrzebować*, *pragnąć*) czy *gotowy*, *stworzony*, *zdolny do niej* (ibidem).

(NKJP), *odzywa się w sercu, budzi się* (Krasnowolski, 1899, s. 90), można nią *zapalać*, później *kwitnie* (WSJP PAN). Należy się o nią starać i w ten sposób *pozyskać, zaskarbić sobie miłość* (Krasnowolski, 1899, s. 90), *zasłużyć na nią* (NKJP). Można *dać dowód miłości, okazywać ją, wyznać, stracić, odzyskać*, a także *poświęcić* w imię innych, wyższych celów, czyli *złożyć miłość w ofierze, złożyć ją na ołtarzu*, np. *wiary* (ibidem). Uczucie to ma ogromną moc sprawczą, *miłością można kogoś natchnąć* (Krasnowolski, 1899, s. 90), pojawia się coś *plynące z miłości*, np. *cuda czy moc* (NKJP). Miłość *leczy*, choć, jak się okazuje, nie zawsze jest to możliwe: „Związała się z degeneratem społecznym i wierzyła, że jej *miłość* go *uleczy*. Teraz płacze i zastanawia się, jak uciekać z tego toksycznego związku” (Dziamaska-Lenart et al., 2021, s. 63). Jednocześnie *dawna* (WSJP PAN) „*miłość, zwłaszcza przeżyta w młodości, nigdy nie mija bez śladu*”, *stara miłość nie rdzewieje* (Kłosińska et al., 2005, s. 249).

Jednak miłość nie zawsze ma pozytywne konotacje, gdyż jeśli jest *tragiczna, niespełniona* (WSJP PAN), *nieszczęśliwa* (Krasnowolski, 1899, s. 90, NKJP), *zawiedziona, nieodwzajemniona*<sup>5</sup>, *platoniczna, utracona* (NKJP), może stać się przyczyną cierpienia: *z miłości można cierpieć* (WSJP PAN), *usychać, schnąć* (Kłosińska et al., 2005, s. 591), a nawet *umrzeć* (NKJP). Miłość przejmuje kontrolę nad człowiekiem<sup>6</sup>, nie pozwala mu racjonalnie myśleć, *kiedy miłość szepce, rozum milczeć musi* (Kowalczyk, 2019, online), można być *chorym czy oszalałym z miłości* (WSJP PAN). Pod jej wpływem człowiek często nie dostrzega pewnych negatywnych cech czy zachowań partnera, dlatego mówi się, że *miłość jest ślepa* (NKJP). Jednocześnie można rzeczywiście *kochać się w kimś* (Dziamaska-Lenart et al., 2021, s. 39) lub też *mylić miłość z fascynacją* (NKJP). Człowiek powinien szanować i *kochać samego siebie* (ibidem), ale *miłość własna*, czyli „nadmierne poczucie własnej wartości, ambicja, duma” jest *egoistyczna* i prowadzi jedynie do nieporozumień i konfliktów (Kłosińska et al., 2005, s. 249). Coś „okazać się może *niewygodne dla miłości własnej*”, *obrażać ją, upokarzać* (ibidem, kursywa moja – M.A.W.), *zadrasnąć* lub wręcz przeciwnie – *po głaskać ją, polechtać* (Krasnowolski, 1899, s. 90), *zaspokajając* (Kłosińska et al., 2005, s. 249). Zatem *miłość własna* może zostać *podrażniona, obrażona, zaspokojona* (Krasnowolski, 1899, s. 90). Jak wspomniano wyżej, miłość czasami staje się bodźcem do zrobienia czegoś, ale *czyn popełniony z miłości* niekoniecznie jest pożądany, gdyż pod wpływem tego uczucia można nawet pozbawić kogoś życia, *zabić z miłości* (NKJP). Ponadto budzący złe skojarzenia dom publiczny czasami nazywany jest *przybytkiem miłości* (ibidem).

Zdarza się, że *miłość wygasa* (WSJP PAN), *stygnie*, a nawet *przeradza się* (czy też *zamienia się, zmienia się, przemienia się, przechodzi*) w *nienawiść* (NKJP). Związek tych dwóch uczuć odzwierciedlony jest również we frazeologizmach<sup>7</sup> takich, jak: *kochać*

<sup>5</sup> Taka sytuacja ma miejsce, gdy obiekt miłości pozostaje *głuchy na miłość* (NKJP).

<sup>6</sup> Jednak nie zawsze miłość ma pierwszeństwo, o czym świadczy powiedzenie *kochajmy się jak bracia, liczymy się jak Żydzi*, które należy interpretować w następujący sposób: „we wzajemnych kontaktach bądźmy dla siebie serdeczni i wyrozumiali, ale w kwestii finansowej rozliczajmy się drobiazgowo i skrupulatnie” (Kłosińska et al., 2005, s. 173).

<sup>7</sup> Miłość występuje również w innych stałych połączeniach o charakterze obrazowym i powiedzeniach takich,

kogoś jak psy dziada (w ciasnej ulicy) (Kłosińska et al., s. 91) czy kochać się jak pies z kotem, używanych w znaczeniu nienawidzić (ibidem, 356). Przy tym zarówno kochać, jak i nienawidzić można z wzajemnością lub bez wzajemności (WSJP PAN).

Jak widać, nienawiść również odnosi się do kogoś lub czegoś (nienawiść do ludzi, do wroga, do wszystkiego, nienawiść między ludźmi, między narodami) (ibidem). Można ją czuć, odczuwać, żywić (Krasnowolski, 1899, s. 101), budzić ją w kimś (WSJP PAN), wzbudzić (Krasnowolski, 1899, s. 101), wywoływać (WSJP PAN), siać, szerzyć, sączyć, a także do niej podzegać (Krasnowolski, 1899, s. 101), nawoływać, w skrajnych wypadkach poprzez organizowanie czy też urządzanie seansu nienawiści<sup>8</sup> (WSJP PAN). Nieodpowiednim zachowaniem wobec drugiego człowieka można ją na siebie ściągnąć (Krasnowolski, 1899, s. 101) i sprawić, że ta osoba zacznie na nas patrzeć z nienawiścią (WSJP PAN). Uczucie to nie pojawia się bez wyraźnej przyczyny, nienawidzi się za coś, np. za niezłomność, za zawód (NKJP), kolor skóry (WSJP PAN).

Nienawiść to niezwykle silne, intensywne uczucie. Świadczy o tym fakt, że do nienawiści odnoszą się czasowniki jednoznacznie kojarzone z tak nieprzewidywalnym, gwałtownym i niszczycielskim żywiołem, jak ogień, gdyż nienawiścią można pałać, płonąć (Krasnowolski, 1899, s. 101), ziać, zionąć (WSJP PAN). Głęboka nienawiść jest destrukcyjna, niszczy tego, kto ją odczuwa, gdyż człowiek może być nie tylko pełen nienawiści, ale nawet chory z nienawiści (ibidem). Uczucie to przejmuje nad nim kontrolę, ogarnia go do tego stopnia, że miota nim, zatruwa go, zaślepia (ibidem). Nienawidzić można serdecznie, szczerze, z całego serca, z całej duszy, z całej siły (ibidem). Jednocześnie ze względu na fakt, że istota ludzka ma skłonność do tego, by zamiast wybaczać, pielęgnować ją w sobie, trwać w nienawiści, zazwyczaj jest ona długotrwała (można nienawidzić kogoś od dziecka, od pierwszego dnia, od pierwszej chwili) i najczęściej przybiera na sile, gdyż wzbiera w człowieku, narasta, rośnie, wzmagą się, można ją podsycać (ibidem). Natomiast stłumić w sobie nienawiść jest bardzo trudno (ibidem), a najlepiej byłoby jej nie znać (NKJP). W skrajnych sytuacjach dochodzi nawet do eskalacji nienawiści albo ktoś wpada w spiralę nienawiści (ibidem). Przypisuje się jej również takie pejoratywne określenia, jak: dzika (Gazeta Lubuska, 2015, online), fanatyczna, głucha, zaciekla, zimna, nieopanowana (NKJP), śmiertelna, chorobliwa, ślepa czy zajadła (WSJP PAN).

Ponadto często mamy do czynienia z nienawiścią na jakimś tle, np.: narodowością (nienawidzić Arabów, Niemców, Polaków, Rosjan), rasową (nienawidzić białych, czarnych) czy religijną (ibidem), a formułowanie pisemnych i ustnych komunikatów o takim charakterze nazywane jest mową nienawiści (ibidem). Termin ten obejmuje „ogół wypowiedzi zawierających elementy wyszydzące, poniżające osobę lub grupy osób ze względu na ich cechy takie, jak np. płeć, kolor skóry, wyznanie, niepełnosprawność” (ibi-

jak np.: kto nie ma szczęścia w kartach, ten ma szczęście w miłości („niepowodzenia w jakiejś dziedzinie można sobie wynagrodzić w innej”) (Kłosińska et al., 2005, s. 528), mówi się trudno (i kocha się dalej) („trzeba pogodzić się z tym, czego nie można zmienić”) (ibidem, 258).

<sup>8</sup> Seans nienawiści to „pełne gniewu i agresji publiczne wyrażanie skrajnie negatywnych opinii na czyjś temat, mające na celu wywołanie u innych osób niechęci, a nawet nienawiści wobec obiektu ataku” (WSJP).

dem). Występuje on najczęściej w tekstach publicystycznych poświęconych tematyce praw człowieka (ibidem). Z kolei w wyniku upowszechniania się komunikacji internetowej, w której znaki interpunkcyjne nabierają nowych znaczeń, odchodzi się od umieszczania kropki na końcu komunikatu, gdyż może zostać ona zinterpretowana „jako znak negatywnych emocji osoby piszącej w stosunku do adresata”, czyli tzw. *kropka nienawiści* (ibidem).

### 3. Miłość i nienawiść w dyskursie biblijnym

Zwraca uwagę również fakt, że badane leksemy są polidyskursywne. Dlatego też w niniejszym artykule zostanie przedstawiona analiza ich funkcjonowania wyłącznie na przykładzie dyskursu biblijnego, w którym ze względu na charakter dydaktyczno-moralizatorski tekstu antagonizacyjność miłości i nienawiści wydaje się najbardziej widoczna. Jako źródło kontekstów posłuży jego najnowsze tłumaczenie, czyli *Biblia Tysiąclecia*. Dla celów analizy wyekscerpowane zostaną wszystkie konteksty zawierające badane leksemy. Jednak ze względu na ograniczoną objętość formy prezentacji wyników, jaką jest artykuł, przytoczone zostaną tylko te najbardziej reprezentatywne w kontekście sformułowanego wyżej celu.

W dyskursie biblijnym większość kontekstów zawierających leksemy *miłość*, (*u*) *miłowanie*, (*po*) *kochać* czy (*u*) *miłować* ma wydźwięk pozytywny, gdyż miłość kojarzona jest z dobrem, darem, bezpieczeństwem, rozkoszą, jest ceniona (patrz przykłady 1–5):

- (1) „(...) *Miłość i wierność dla tych, co mają dobre zamiary*” (BT, Prz 14,22).
- (2) „(...) powiedział Pan Zastępów: *Darzę Jeruzalem i Syjon ogromną miłością (...)*” (BT, Księga Za 1,14).
- (3) „*Niech miłość i wierność cię strzeże; przymocuj je sobie do szyi, na tablicy serca je zapisz, a znajdziesz życzliwość i łaskę w oczach Boga i ludzi*” (BT, Prz 3,03–3,04).
- (4) „(...) *w miłości jej stale czuj rozkosz!*” (BT, Prz 5,19).
- (5) „(...) *Więcej cenilem twą miłość niżeli miłość kobiet*” (BT, 2 Sm 1,26).

Do miłości odnoszą się również takie nacechowane dodatkowo określenia, jak np.: *piękna*, *słodka*, *przedziwna* czy *wierna* (patrz przykłady 6–8). Wydaje się jednak, że najpełniej scharakteryzowana jest ona w Pierwszym Liście do Koryntian (patrz przykład 9):

- (6) „*Jak piękna jest miłość twoja, siostró ma, oblubienico, o ileż słodsza jest miłość twoja od wina (...)*” (BT, Pnp 4,10).
- (7) „*Ku świętym, którzy są na Jego ziemi, wzbudził On we mnie miłość przedziwną!*” (BT, Ps 16,03).
- (8) „(...) *połóż mi twą rękę pod biodro na dowód twojej wiernej miłości, że nie pogrzebiesz mnie w Egipcie (...)*” (BT, Rdz, 47,29).
- (9) „*Miłość cierpliwa jest, łaskawa jest. Miłość nie zazdrości, nie szuka poklasku, nie unosi się pychą; nie dopuszcza się bezwstydu, nie szuka swego, nie unosi się gniewem, nie pamięta złego; nie cieszy się z niesprawiedliwości, lecz współwesołi się z prawdą. Wszystko*

*znosi, wszystkiemu wierzy, we wszystkim pokłada nadzieję, wszystko przetrzyma. Miłość nigdy nie ustaje, (nie jest) jak prococtwa, które się skończą, albo jak dar języków, który zniknie, lub jak wiedza, której zabraknie”* (BT, 1 Kor 13,04–13,08).

Ponadto miłość porównywana jest z dobrami doczesnymi (patrz przykłady 10–13). W tych dodających tekstowi obrazowości zestawieniach stanowi ona wartość nadrzędną, jest przedstawiana jako ważniejsza, o ile nie najcenniejsza w życiu człowieka, gdyż to ona jest podstawą więzi z Bogiem, który sam jest z nią utożsamiany (patrz przykład 14):

- (10) „(...) Bo *miłość twa przedniejsza od wina*” (BT, Pnp 1,02).
- (11) „(...) o ileż *słodsza jest miłość twoja od wina* (...)” (BT, Pnp 4,10).
- (12) „Nie odchodź od żony mądrej i dobrej, albowiem *miłość jej cenniejsza niż złoto*” (BT, Syr 7,19).
- (13) „*Gdybym mówił językami ludzi i aniołów, a miłości bym nie miał, stałbym się jak miedź brzęcząca albo cymbał brzęmiący. Gdybym też miał dar prorokowania i znał wszystkie tajemnice, i posiadał wszelką wiedzę, i wszelką (możliwą) wiarę, tak iżbym góry przenosił, a miłości bym nie miał, byłbym niczym. Gdybym rozdał na jałmużnę całą majątność moją, a ciało wystawił na spalenie, lecz miłości bym nie miał, nic bym nie zyskał*” (BT, 1 Kor 13,01–13,03).
- (14) „(...) *Bóg jest miłością: kto trwa w miłości, trwa w Bogu, a Bóg trwa w nim*” (BT, J 4,16).

Istotność i siłę miłości dodatkowo uwypuklają określające ją przymiotniki *wielka, potężna, ogromna, wieczysta* (patrz przykłady 15–16, 21) oraz kolejne porównania (patrz przykład 16). Miłość jest wręcz niezniszczalna (patrz przykład 18), z jej pomocą możliwe staje się to, co jest praktycznie nieosiągalne (patrz przykład 19), a boska miłość wciąż się odnawia, nie znika (patrz przykłady 20–21):

- (15) „Jeszcze raz zaprzysiął Jonatan Dawida w imię *wielkiej miłości* ku niemu, kochał go bowiem jak samego siebie” (BT, 1 Sm 20,17).
- (16) „Połóż mię jak pieczęć na twoim sercu, jak pieczęć na twoim ramieniu, bo *jak śmierć potężna jest miłość, a zazdrość jej nieprzejednana jak Szeol, żar jej to żar ognia, płomień Pański*” (BT, Pnp 8,06).
- (17) „*Nikt nie ma większej miłości od tej, gdy ktoś życie swoje oddaje za przyjaciół swoich*” (BT, J 15,13).
- (18) „*Wody wielkie nie zdołają ugasić miłości, nie zatopią jej rzeki. (...)*” (BT, Pnp 8,07).
- (19) „*Miłość i wierność gładzą winę* (...)” (BT, Prz 16,06).
- (20) „Biorę to sobie do serca, dlatego też ufam: Nie wyczerpała się litość Pana, *miłość nie zgasła. Odnawia się ona co rano: ogromna Twa wierność*” (BT, Lm 3,21).
- (21) „Na krótką chwilę porzuciłem ciebie, ale z *ogromną miłością* cię przyzgarę. W przystępie gniewu ukryłem przed tobą na krótko swe oblicze, ale w *miłości wieczystej* nad tobą się ulitowałem, mówi Pan, twój Odkupiciel. (...) teraz przysięgam, że się nie rozjątrzę na



ciebie ani cię gromić nie będę. *Bo góry mogą ustąpić i pagórki się zachwiać, ale miłość moja nie odstąpi od ciebie i nie zachwieje się moje przymierze pokoju*, mówi Pan, który ma litość nad tobą” (BT, Syr 54,07–54,10).

Miłość staje się bodźcem do podjęcia pewnych działań, najczęściej dla dobra innych (patrz przykłady 22–24). Przy tym nawet kara z rąk sprawiedliwego uznawana jest za *czyn miłości* (patrz przykład 25). Mimo to miłość może być również przyczyną zachowania, które nie jest miłe Bogu (patrz przykład 26):

- (22) „(...) *z miłości dla domu Boga mego oddaję* na dom Boga mego skarbiec złota i srebra, jaki posiadam, ponad to wszystko, co już przygotowałem na dom święty (...)” (BT, 1 Krn 29,03–29,05).
- (23) „(...) *Z miłości*, jaką twój Bóg żywi względem Izraela, (chcąc) zapewnić mu trwanie na wieki *ustanowił* cię nad nim królem dla wykonywania prawa i sprawiedliwości” (BT, 2 Krn 9,08).
- (24) „Powiedział On: ”Na pewno ci są moim ludem, synami, którzy Mnie nie zawiodą!” I stał się dla nich wybawicielem w każdym ich ucisku. To nie jakiś wysłannik lub anioł, lecz Jego oblicze ich wybawiło. *W miłości* swej i łaskowości On sam ich *wykupił*. On wziął ich na siebie i nosił przez wszystkie dni przeszłości” (BT, Iz 63,08–63,09).
- (25) „*Niech sprawiedliwy mię bije: to czyn miłości*; olejek występnego niech nigdy nie ozdabia mojej głowy! Nieustannie przeciwstawiam swą modlitwę ich złości” (BT, Ps 141,05).
- (26) „Król Salomon *pokochał* też wiele kobiet obcej narodowości (...), z narodów, co do których Pan nakazał Izraelitom: ”Nie łączcie się z nimi, i one niech nie łączą się z wami, bo na pewno zwrócą wasze serce ku swoim bogom”. Jednak Salomon *z miłości złączył się z nimi* (...) Kiedy Salomon zestarzał się, żony zwróciły jego serce ku bogom obcym i wskutek tego *serce jego nie pozostało tak szczere wobec Pana, Boga jego, jak serce jego ojca, Dawida*. (...)” (BT, 1 Krl 11,01–11,04).

Przy tym miłość boska jest zazdrosna, czyli nie toleruje wiary w inne bóstwa ani postępowania wbrew prawu boskiemu i oddalania się od Boga poprzez grzech, co oznacza, że w kontekście dydaktyczno-moralizatorskiej natury tekstu kolokacja *zazdrosna miłość* Boga do ludzi ma jednak wymiar pozytywny (patrz przykłady 27–29):

- (27) „Wielkie będzie Jego panowanie w pokoju bez granic na tronie Dawida i nad Jego królestwem, które On utwierdzi i umocni prawem i sprawiedliwością, odtąd i na wieki. *Zazdrosna miłość* Pana Zastępów tego dokona” (BT, Iz 9,06).
- (28) „*I Pan zapalił się zazdrosną miłością* ku swojej ziemi, i zmiłował się nad swoim ludem” (BT, Jl 2,18).
- (29) „”Tak mówi Pan Zastępów: *Zazdrosna miłość* moja obejmuje Syjon i broni go mój gniew potężny” (BT, Za 8,02).

Natomiast konteksty z leksemami *nienawiść*, (*z*)*nienawidzić* mają charakter wyraźnie pejoratywny (patrz przykłady 30–34). Pod wpływem nienawiści krzywdzi się innych (patrz przykłady 33–34):

- (30) „*Usta nieprawie nienawiść ujawnią, głupi, kto rozgłasza niesławę*” (BT, Prz 10,18).
- (31) „*Nie ufaj milemu głosowi, gdyż siedem ohyd ma w sercu; choć się zatai nienawiść podstępnie, to złość się wyda na zgromadzeniu*” (BT, Prz 26,26).
- (32) „*A i kary przychodziły na grzeszników nie bez uprzednich znaków – gwałtownych piorunów. Słusznie cierpieli za swe własne złości, bo żywili ku gościom najgorszą nienawiść*” (BT, Mdr 19,13).
- (33) „*(...) Wszystkie bowiem narody związały się nienawiścią przeciwko nam i chcą nas zetrzeć*” (BT, 1 Mch 13,06).
- (34) „*Bo tak mówi Pan Bóg: Oto wydają cię w ręce tych, których nienawidzisz, w ręce tych, od których odwróciła się twoja dusza. Z nienawiścią będą się z tobą obchodzili, zabiorą ci wszystkie owoce twojej pracy i pozostawią cię nagą i odkrytą, tak iż ujawni się twoja nagość, twój nierząd, twoja rozpusta i nierządne czyny*” (BT, Ez 23,28–23,29).

Przytoczone konteksty stanowią ilustrację i swoiste potwierdzenie wyników przeprowadzonej wyżej analizy pragmatycznej, która wykazała opozycyjność badanych leksemów. Ich antagonistyczność bezpośrednio związaną z przeciwstawieniem *dobra – zła* (patrz przykład 39) najpełniej odzwierciedlają jednak takie fragmenty tekstów, w których są one ze sobą kontrastowane (patrz przykłady 35–46). Miłość jest przez Boga nagradzana, a nienawiść – potępiana (patrz przykłady 42–43), ale człowiek jest zdolny do tego, aby postępować wręcz przeciwnie (patrz przykłady 44–45). Bóg postrzega nienawiść pozytywnie wyłącznie w wypadku, gdy oznacza ona brak nadmiernego przywiązania do życia doczesnego, a co za tym idzie miłość do Niego (patrz przykład 46):

- (35) „*Lepsze jest trochę jarzyn z miłością niż tłusty wół z nienawiścią*” (BT, Prz 15,17).
- (36) „*Nienawiść wznieca kłótnie, miłość wszelki błąd ukrywa*” (BT, Prz 10,12).
- (37) „*(...) czas milczenia i czas mówienia, czas miłowania i czas nienawiści, czas wojny i czas pokoju*” (BT, Koh 3,06–3,08).
- (38) „*Miłujesz bowiem wszystkie stworzenia, niczym się nie brzydzisz, co uczyniłeś, bo gdybyś miał coś w nienawiści, nie byłbyś tego uczynił*” (BT, Mdr 11,24).
- (39) „*Miejcie w nienawiści zło, a miłujcie dobro! (...)*” (BT, Am 5,15).
- (40) „*Mężowie powinni miłować swoje żony, tak jak własne ciało. (...) Przecież nigdy nikt nie odnosił się z nienawiścią do własnego ciała, lecz (każdy) je żywi i pielęgnuje, jak i Chrystus – Kościół, bo jesteśmy członkami Jego Ciała*” (BT, Ef 5,28–5,30).
- (41) „*(...) Nienawiść ta była większa niż miłość, którą ku niej odczuwał. (...)*” (BT, 2 Sm 13,15).
- (42) „*(...) Bogiem wiernym, zachowującym przymierze i miłość do tysięcznego pokolenia względem tych, którzy Go miłują i strzegą Jego praw, lecz który odplaca każdemu z nienawidzących Go, niszcząc go. Nie pozostawia bezkarnie tego, kto Go nienawidzi, odpłacając jemu samemu*” (BT, Pwt 7,09–7,10).
- (43) „*Za słuchanie tych nakazów i pilne ich wykonywanie będzie (...) Pan, Bóg twój, (...) cię miłował, błogosławił ci i rozmnoży cię. (...) Pan oddali od ciebie wszelką chorobę, nie ześle na ciebie żadnej ze zgubnych plag egipskich, których byłeś świadkiem, a ześle je na wszystkich, którzy cię nienawidzą*” (BT, Pwt 7,12–7,15).

- (44) „(...) *Darzysz miłością tych, którzy cię mają w nienawiści, a nienawidzisz tych, którzy cię kochają (...)*” (BT, 2 Sm 19,06–19,07).
- (45) „(...) *Mówili ze mną językiem kłamliwym, osaczyli mnie nienawistnymi słowami i bez przyczyny mnie napastowali. Oskarżali mnie w zamian za miłość moją (...). Odpłacili mi złem za dobre i nienawiścią za moją miłość*” (BT, Ps 109,02–109,05).
- (46) „*Ten, kto kocha swoje życie, traci je, a kto nienawidzi swego życia na tym świecie, zachowa je na życie wieczne*” (BT, J 12,25).

## Podsumowanie

Na podstawie przeprowadzonej analizy można stwierdzić, że pod względem semantycznym miłość i nienawiść to opozycyjne wobec siebie, długotrwałe uczucia o silnym ładunku emocjonalnym, człowiek przeżywa je bardzo intensywnie. Zwykle miłość „zbliża ludzi do siebie, jednoczy”, a nienawiść „ich od siebie oddala, dzieli”, ale w obliczu istnienia wspólnego obiektu nienawiści, uczucie to może również łączyć (NKJP). Jednocześnie wypowiedzi zawierające komponenty *nienawiść*, *nienawidzić* w różnych formach mają wydźwięk jednoznacznie negatywny, podczas gdy użycie wyrazów *miłość*, *kochar* w większości wypadków sprawia, że komunikat jest nacechowany dodatnio. Ponadto przeciwstawność rozpatrywanych uczuć jest wpisana zarówno w samą ich definicję, jak i etymologię.

Antagonistyczność wymienionych jednostek językowych szczególnie widoczna jest w dyskursie biblijnym, co uwarunkowane jest dydaktyczno-moralizatorskim charakterem tekstu, który ma *uczyć miłości* i pokazywać, jak *wychowywać w miłości* (WSJP PAN). Miłość jest w nim opisywana tak, aby wywoływała jedynie pozytywne skojarzenia, choć czasem staje się impulsem do złych uczynków, jak w przypadku Salomona, który pod wpływem swoich ukochanych żon zaczął oddalać się od Boga. Natomiast nienawiść pojawia się w kontekstach, które mają wyraźnie pejoratywny przekaz.

Zestawienie *miłość* – *nienawiść* koresponduje tutaj z inną parą o charakterze antagonistycznym, jaką jest *dobro* – *zło*. Za *miłość* człowieka czeka nagroda, a za nienawiść – potępienie ze strony Boga. Ta ostatnia może być przez Niego postrzegana pozytywnie wyłącznie w sytuacji, gdy oznacza brak nadmiernego przywiązania do życia doczesnego, a więc coś zupełnie przeciwnego, a mianowicie – miłość do samego Boga.

## Źródła

BT – *Biblia Tysiąclecia*, 2002. *Pismo Święte Nowego i Starego Testamentu [The Millennium Bible. The Holy Bible of the New and Old Testament]*. Wydawnictwo Pallottinum. Dostęp: <<http://www.makowarsko-parafia.pl/downloads/PS.pdf>> [In Polish].

Dziamska-Lenart, G., Woźniak-Wrzesińska, E., Obertová, Z., Zakrzewska-Verdugo, M., Zgrzywa, J., 2021. *Słownik frazeologiczny z ćwiczeniami dla uczących się języka polskiego jako obcego [Phraseological Dictionary with Exercises for Learners of Polish as a Foreign Language]*. Poznań: Rys. Dostęp: <<https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/26421/1/S%C5%82ownik%20frazologiczny%20z%20%C4%87wiczeniami%20dla%20ucz%C4%85cych%20si%C4%99%20j%C4%99zyka%20polskiego%20jako%20obcego.pdf>> [In Polish].

- Encykl PWN, *Encyklopedia PWN*. Dostęp: <<https://encyklopedia.pwn.pl/>> [In Polish].
- Fliciński, P., 2012. *Współczesny Słownik Frazeologiczny [Contemporary Phraseological Dictionary]*. Dostęp: <[https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/25561/1/Piotr%20Flici%C5%84ski\\_Wspolczesny\\_sownik\\_frazeologiczny\\_author%27s%20version.pdf](https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/25561/1/Piotr%20Flici%C5%84ski_Wspolczesny_sownik_frazeologiczny_author%27s%20version.pdf)> [In Polish].
- Gazeta Lubuska, 2015. Szerokie serca i dzika nienawiść. Pieśni rosyjskie zabrzmiały w Dreźnie [Wide Hearts and Wild Hatred. Russian Songs will Sound in Dresden]. *Gazeta Lubuska*, 22.07. Dostęp: <<https://gazetalubuska.pl/szerokie-serca-i-dzika-nienawisc-piesni-rosyjskie-zabrzmia-w-drezdenku/ar/7341170>> [In Polish].
- Kłosińska, A., Sobol, E., Stankiewicz, A., 2005. *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami [PWN Large Phraseological Dictionary with Proverbs]*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. [In Polish].
- Kowalczyk, J. R., 2019. Miłość i jej następstwa w przysłowiach [Love and Its Consequences in Proverbs]. *Serwis Culture.pl*. Dostęp: <<https://culture.pl/pl/artykul/milosc-i-jej-nastepstwa-w-przyslowiach>> [In Polish].
- Krasnowolski, A., 1899. *Słowniczek frazeologiczny. Poradnik dla piszących [Phraseological Glossary. A Guide for Writers]*. Warszawa. Dostęp: <[http://pbc.up.krakow.pl/Content/6356/slowniczek\\_frazeologiczny\\_porad\\_krasnowolski\\_antoni\\_001267.pdf](http://pbc.up.krakow.pl/Content/6356/slowniczek_frazeologiczny_porad_krasnowolski_antoni_001267.pdf)> [In Polish].
- NKJP, *Narodowy Korpus Języka Polskiego [The National Corpus of Polish]*. Dostęp: <<http://nkjp.pl/>> [In Polish].
- Nowak, P., 2022. Czym jest miłość grecka, francuska, hiszpańska i włoska? [What Greek, French, Spanish and Italian Love Is?]. *Serwis WP abcZdrowie*. Dostęp: <<https://portal.abczdrowie.pl/czym-jest-milosc-grecka-francuska-hiszpanska-wloska>> [In Polish].
- Portal Zwierciadło, Miłość heteroseksualna [Heterosexual Love]. *Portal Zwierciadło*. Dostęp: <<https://zwierciadlo.pl/tag/milosc-heteroseksualna#>> [In Polish].
- SJP PWN – *Słownik Języka Polskiego PWN [PWN Dictionary of Polish Language]*. Dostęp: <<https://sjp.pwn.pl/>> [In Polish].
- WSJP PAN – *Wielki Słownik Języka Polskiego [The Great Dictionary of Polish Language]*. Dostęp: <<https://wsjp.pan.pl/>> [In Polish].

## Bibliografia

- Cempa-Włodarczyk, K., 2020. Konceptualizacja miłości przez niepełnosprawną intelektualnie nastolatkę [The Conceptualisation of Love by Intellectually Disabled Adolescent]. *Głos – Język – Komunikacja [Voice – Language – Communication]*. T. 7: *Wartości i wartościowanie w XXI wieku*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 96–111. Dostęp: <<https://repozytorium.ur.edu.pl/bitstream/handle/item/7576/7%20cempa-w%C5%82odarczyk-konceptualizacja%20mi%C5%82o%C5%9Bci.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> [Od 22.11.2022]. [https://doi.org/10.15584/978-83-7996-791-9\\_7](https://doi.org/10.15584/978-83-7996-791-9_7). [In Polish].
- Grzegorzycowa, R., 2007. *Wstęp do językoznawstwa [Introduction to Linguistics]*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN. [In Polish].
- Jasielska, A., 2018. „Podróżą każda miłość jest”. Akceptacja metafor miłości przez kobiety w kontekście twórczości emocjonalnej – doniesienie wstępne [Every Love Is a Journey’. Acceptance of Love Metaphors by Women In the Context of Emotional Creation – a Preliminary Report]. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, XXXI, 4, s. 139–159. Dostęp: <<https://journals.umcs.pl/j/article/view/7604/6281>> [Od 01.11.2022]. <https://doi.org/10.17951/j.2018.31.4.139-159>. [In Polish].

Kinowska, A., 2003. Konceptualizacja miłości i nienawiści w powieści „Wichrowe Wzgórza” Emily Brontë i jej dwóch polskich przekładach [Conceptualisation of Love and Hate in Emily Brontë’s Novel *Wuthering Heights* and Its Two Polish Translations]. *Językoznawstwo Kognitywne. Studia i analizy [Cognitive Linguistics. Studies and Analyses]*, 4. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”. [In Polish].

Kominek, A., 2008. Konceptualizacja nienawiści jako uczucia długotrwałego (na przykładzie współczesnego dyskursu religijno-etycznego) [Conceptualisation of Hate as a Long-lasting Feeling (on the Example of Contemporary Religious-ethical Discourse)]. *Studia Filologiczne UJK [Philological Studies of JKU]*, 21. [In Polish].

Mitrenga, B., 2012. Relacje antonimiczne oparte na opozycji smaków [Antonymic Relationships Based on the Opposition of Tastes]. *Linguarum Silva*, 1: *Opozycja – przeciwieństwo – kontrast w języku i w tekście*, s. 91–10. Dostęp:

<[https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/2186/1/Mitrenga\\_Relacje\\_antonimiczne\\_oparte\\_na\\_opozycji\\_smakow.pdf](https://rebus.us.edu.pl/bitstream/20.500.12128/2186/1/Mitrenga_Relacje_antonimiczne_oparte_na_opozycji_smakow.pdf)> [Od 09.11.2022]. [In Polish].

Narodowe Centrum Kultury, *Nienawiść [Hate]*. Dostęp: <<https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/ojczysty-dodaj-do-ulubionych/ciekawostki-jezykowe/NIENAWISC>> [Od 08.11.2022]. [In Polish].

Okoniowa, J., 1996. Synonimia i antonimia w nauczaniu języka polskiego jako obcego [Synonyms and Antonyms in Teaching Polish as a Foreign Language]. *Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*, 78, s. 23–30. Dostęp: <[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta\\_Universitatis\\_Lodzianis\\_Kształcenie\\_Polonistyczne\\_Cudzoziemcow/Acta\\_Universitatis\\_Lodzianis\\_Kształcenie\\_Polonistyczne\\_Cudzoziemcow-r1996-t7\\_8/Acta\\_Universitatis\\_Lodzianis\\_Kształcenie\\_Polonistyczne\\_Cudzoziemcow-r1996-t7\\_8-s23-30/Acta\\_Universitatis\\_Lodzianis\\_Kształcenie\\_Polonistyczne\\_Cudzoziemcow-r1996-t7\\_8-s23-30.pdf](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Acta_Universitatis_Lodzianis_Kształcenie_Polonistyczne_Cudzoziemcow/Acta_Universitatis_Lodzianis_Kształcenie_Polonistyczne_Cudzoziemcow-r1996-t7_8/Acta_Universitatis_Lodzianis_Kształcenie_Polonistyczne_Cudzoziemcow-r1996-t7_8-s23-30/Acta_Universitatis_Lodzianis_Kształcenie_Polonistyczne_Cudzoziemcow-r1996-t7_8-s23-30.pdf)> [Od 09.11.2022]. [In Polish].

Pęplińska, M., Święcicka, M., 2004. Konceptualizacja pojęcia MIŁOŚĆ w języku poetyckim [Conceptualisation of the Notion of LOVE in Poetic Language]. *Język polski w perspektywie diachronicznej i synchronicznej [Polish language in a Diachronic and Synchronic Perspective]*. Zielona Góra: Wydawnictwo Uniwersytetu Zielonogórskiego, s. 181–188. Dostęp:

<<https://repozytorium.ukw.edu.pl/bitstream/handle/item/6119/Konceptualizacja%20poj%C4%99cia%20mi%C5%82o%C5%9B%C4%87%20w%20j%C4%99zyku%20poetyckim.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> [Od 09.11.2022]. [In Polish].

Szczepankowska, I., 2011. *Semantyka i pragmatyka językowa. Słownik podstawowych pojęć z zadaniami i literaturą przedmiotu [Linguistic Semantics and Pragmatics. Dictionary of Basic Notions with Tasks and Literature on the Subject]*. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku. [In Polish].

Szlachcikowska, Ż., 2019. Metafory miłości na przykładzie polskich, współczesnych utworów wokalnych [Metaphors of Love on the Example of Polish Contemporary Vocal Works]. *Spoleczeństwo. Edukacja. Język [Society. Education. Language]*, 9, s. 87–100. Dostęp:

<<http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-issn-e-ISSN-2449-7983-year-2019-volume-9-article-611>> [Od 09.11.2022]. [https://doi.org/10.19251/sej/2019.9\(6\)](https://doi.org/10.19251/sej/2019.9(6)). [In Polish].

Wierziński, J., 1992. Z badań nad problematyką antonimiczną w radzieckiej literaturze lingwistycznej [From Research on Antonymic Issues in Soviet Linguistic Literature]. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica*, 26, s. 43–61. Dostęp:

<[https://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/16265/41\\_Acta%20Universitatis%20Lodzianis.%20Folia%20Linguistica%2026.%201992.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://dSPACE.uni.lodz.pl/xmlui/bitstream/handle/11089/16265/41_Acta%20Universitatis%20Lodzianis.%20Folia%20Linguistica%2026.%201992.pdf?sequence=1&isAllowed=y)> [Od 09.11.2022]. [In Polish].